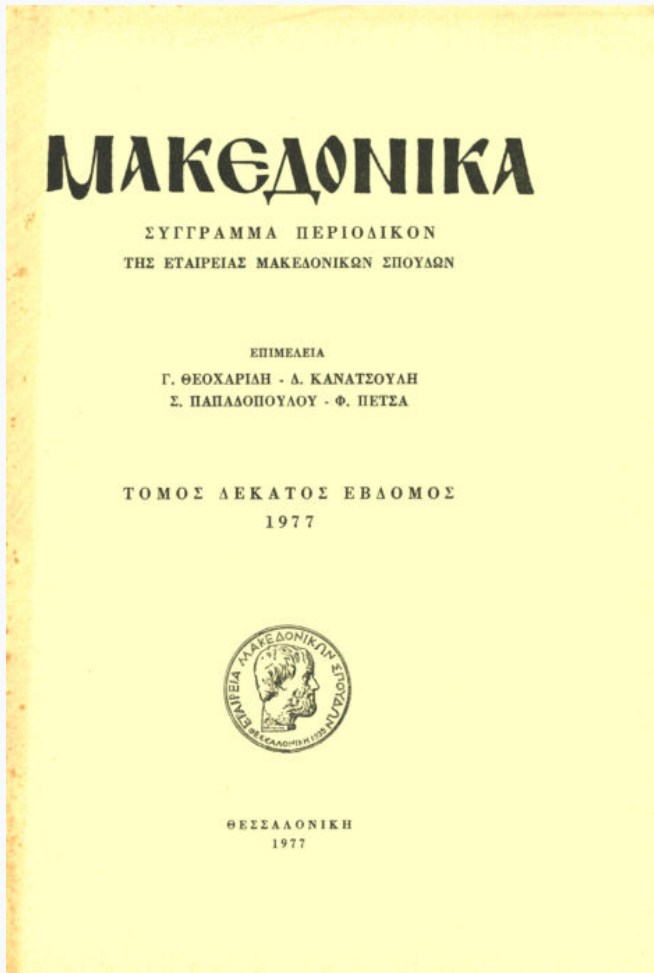

Μακεδονικά

Τόμ. 17, Αρ. 1 (1977)

Ποικίλα φιλολογικά

Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης

doi: [10.12681/makedonika.369](https://doi.org/10.12681/makedonika.369)

Copyright © 2014, Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μπουμπουλίδης Φ. Κ. (1977). Ποικίλα φιλολογικά. *Μακεδονικά*, 17(1), 235–258.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.369>

ΠΟΙΚΙΛΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

Α'

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΣΤΙΧΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΔΙΚΑΡΗ

ἽΟ Μιχαήλ Περδικάρης (1766-1828)¹, πού ἤσκησε μέ ἐπιτυχία τὸ ἱατρικὸ ἐπάγγελμα σὲ διάφορες περιοχὲς τῆς Μακεδονίας, κατέγινε συστηματικὰ μέ τὸν ποιητικὸ λόγὸ καὶ φαίνεται ὅτι συνέθεσε πολλὰ ἔργα, πού ὅμως δὲν ἔχουν περισωθῆ.

ἽΟ ἴδιος, ὄσο ζοῦσε, ἐδημοσίευσε: α') τὸν *Ἐρμῆλο*²—μακρόστιχο ποίημα διηρημένον σὲ τρία μέρη (20 ᾠδὲς)—μέ τὸν ὁποῖο ἐκτείνει τὶς ἐπιθέσεις του πρὸς ὄλες τὶς κατευθύνσεις (ἄρχοντας, κληρικούς, ἱατρούς, συγγραφεῖς) μέ στόχο τὴν προσβολὴ τῶν τάσεων, πού διεδίδοντο ἀπὸ τοὺς φιλοζόφους τῆς Δύσεως, καὶ β') τὴν *Προδιοίκησιν εἰς τὸν Ἐρμῆλον*³, ἔργο πεζό, μέ τὸ ὁποῖο παρέχει πληροφορίες γιὰ τὴν ἔκτασι καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ *Ἐρμῆλου*, ἀποκαλύπτοντας καὶ τὶς θέσεις του ἀπέναντι στὰ προβλήματα τῶν χρόνων του.

ἽΑπὸ τὸν συντοπίτη του ἱατρὸ καὶ ποιητῆ Γ. Σακελλάριου⁴ περιελήφθησαν στὴν συλλογὴ του *Ποιήματα*⁵ πέντε ἔμμετρος ἐπιστολὲς τοῦ Μιχ. Περδικάρη πρὸς αὐτόν⁶.

1. Ἵδ. Κ. Δ. Γουναροπούλου, Μιχ. Περδικάρης, «Πανδώρα» ΚΒ', ἀρ. 528 (15 Μαρτίου 1872), σ. 558-559. Π. Ν. Λιούφη, Ἵστορία τῆς Κοζάνης, Ἵεν Ἵθήναις 1924, σ. 296-299. Κ. Τσιτσελίκη, Δύο ἄγνωστοι Μακεδόνας ποιηταί, «Νέα Ἵστία» 11 (1932) 252-258. Γλ. Πρωτοπαπᾶ-Μπουμπουλίδου, Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ἽΗ' αἰῶνος ὄς τὴν Ἵπανάστασι τοῦ 1821, Ἵθήναι-Ἵωάννινα 1973, σ. κ'-κα' (μέ βιβλιογραφία).

2. *Ἐρμῆλος ἡ Δημοκριθηράκλειτος Μιχαήλ τοῦ Περδικάρη ἱατροῦ. Τόμος πρῶτος 1817*. (Ἵδ. Γλ. Πρωτοπαπᾶ-Μπουμπουλίδου, Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, ὄ.π., σ. 303-305, μέ τὴν σχετικὴ βιβλιογραφία).

3. *Προδιοίσεις εἰς τὸν Ἐρμῆλον ἡ Δημοκριθηράκλειτος Μιχαήλ τοῦ Περδικάρη ἱατροῦ [...] 1817*. (Ἵδ. Γλ. Πρωτοπαπᾶ-Μπουμπουλίδου Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, ὄ.π., σ. 305-308).

4. Ἵδ. Γλ. Πρωτοπαπᾶ-Μπουμπουλίδου, Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, ὄ.π., σ. κς'-κζ', 316-317 (μέ τὴν σχετικὴ βιβλιογραφία).

5. *Γεωργίου Σακελλαρίου, ἱατροῦ τοῦ ἐκ Κοζάνης, Ποιήματα [...] Ἵεν Βιέννη 1817[...]*.

6. α) *Μιχαήλ ὁ Περδικάρης Γεωργίῳ τῷ Σακελλαρίῳ* (17 Νοεμβρίου 1800), σ. 111-117

β) *Μιχαήλ ὁ Περδικάρης Γεωργίῳ τῷ Σακελλαρίῳ* (1 Φεβρουαρίου 1801), σ. 127.

Τρία άκομη έργα του έγιναν τά τελευταία χρόνια γνωστά: Τό πρώτο επιγράφεται *Τῷ πανιερωτάτῳ, έλλογιμοτάτῳ τε | καί θεοπροβλήτῳ Ἐπισκόπῳ άγιῳ Σεργίῳ κυρίῳ κυρίῳ Θεοφίλῳ | τῷ σεβασμιωτάτῳ μοι Δεσπότη.* Περιλαμβάνεται στό χγφ. ὑπ' άρ. 27 τῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης¹ άποτελεῖται άπό 44 στίχους σέ ίαμβικό τρίμετρο καί δημοσιεύθηκε άποσπασματικά άπό τόν Μιχ. Καλινδέρη: Μ' αὐτό έπαινεῖται ὁ έπισκοπος Θεόφιλος γιά τήν συμβολή του στήν άποκατάστασι τῶν σχολικῶν πραγμάτων τῆς Κοζάνης². Τό δεύτερο έργο επιγράφεται *Ρήγας ἢ κατά Ψευδοφιλελλήνων* περιλαμβάνεται σέ χγφ. τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους (Κ47, κῶδ. 3)³ καί άποτελεῖ έπίθεσι κατὰ τοῦ Ρήγα Βελεστινλή, πού δέν κατόρθωσε ὁ συγγραφεὺς νά συλλάβῃ τήν προσωπικότητα καί νά κατανοήσῃ τόν ιδεολογικό του κόσμο⁴. Τό τρίτο κείμενο έχει τίτλο *Διομηδεάς*. Σῶζεται σέ χειρόγραφα τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας (άρ. 255 [630])⁵ καί τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν (άρ. Ρ1138 καί Ρ1142)⁶ καί έχει ὡς θέμα τίς περιπλανήσεις τοῦ ὁμηρικῆς ἥρωος άπό τήν Ἄλωσι τῆς Τροίας ὡς τήν έπιστροφή του στό Ἄργος.

εἰς τοὺς στίχους του (12 Μαρτίου 1801), σ. 155-158.

δ) *Μιχαήλ Γεωργίου. Ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν ἀΠοῖον σύστημα τῆς ἱατρικῆς ἀκολουθεῖν. Ἐφημερίς ἐκ τοῦ Ἐλικῶνος. Ἐπιστημῶν κρείσις* (23 Μαρτίου 1801), σ. 164-168.

ε) *Ἐφημερίς β' ἐκ τοῦ Ἐλικῶνος. Τῷ Δ' ἔτει Ὀλυμπιάδος χγμ', θαργλιῶνος ἀρχομένου, α', σ. 171-178.*

1. Ἰδ. Μ. Κ α λ ι ν δ έ ρ η, Τά λυτὰ έγγραφα τῆς Δημ. Βιβλιοθήκης Κοζάνης: 1676-1808, Ἐν Θεσσαλονίκη 1951, σ. 143-144 (Δημοσιεύονται οἱ στίχ. 1-9, 37-44. Στόν τελευταῖο στίχο πρέπει νά τηρηθῇ ἡ μία άπό τίς λέξεις *ἄκρον* καί *θερμόν*). Τοῦ χγφ. έλαβα φωτοαντίγραφο μέ τήν ευγενή φροντίδα τοῦ κ. Β. Σαμπανοπούλου.

2. Ὁ άκριβῆς χρόνος συντάξεως τοῦ στιχουργήματος δέν εἶναι γνωστός. Πρέπει ὁμως αὐτό νά έγράφη μεταξύ τοῦ 1803, ὁπότε άρχισε νά διδάσκη, μετά τήν άποκατάστασι τῶν έσωτερικῶν αντίθέσεων, ὁ Γεώργ. Ἰωαννάκη (1803-1807) καί τοῦ 1808, ὁπότε ανέλαβε τήν διδασκαλία ὁ Στέφ. Σταμκίδης καί, μέ τήν συγκατάθεσι τοῦ Θεοφίλου, κτίζεται νέο σχολεῖο. Ἡ τελευταία αὐτῆ χρονολογία εἶναι καί ἡ πιό πιθανή. (Ἰδ. Π. Ν. Λ ι ο υ φ η, Ἱστορία τῆς Κοζάνης, ὅ.π., σ. 79, 203-207). Ὅσο γιά τόν Θεόφιλο, ὁ άκριβῆς χρόνος τῆς άρχιερατείας του δέν εἶναι αὐστηρά καθορισμένος. Φαίνεται ὅτι παρέμεινε ὡς Ἐπίσκοπος άπό τὸ 1780 ὡς τὸ 1811. (Ἰδ. Π. Ν. Λ ι ο υ φ η, Ἱστορία τῆς Κοζάνης, ὅ.π., σ. 64-79. Μητροπολίτου πρώην Λήμνου Β α σ ι λ ε ἰ ο υ Ἀ τ έ σ η, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, άπ' άρχῆς μέχρι σήμερον, Ἐν Ἀθήναις 1975, σ. 232).

3. Ἰδ. Κ. Δ ι α μ ά ν τ η, Τά περιεχόμενα τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Τόμ. Α', Ἀθήναι 1972, σ. 547.

4. Ἰδ. Γ λ. Π ρ ω τ ο π α π ᾶ - Μ π ο υ μ π ο υ λ ἰ δ ο υ, Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, ὅ.π., σ. κα', σημ. 2 (ὅπου καί σχετική βιβλιογραφία).

5. Ἰδ. Γ λ. Π ρ ω τ ο π α π ᾶ - Μ π ο υ μ π ο υ λ ἰ δ ο υ, Χειρόγραφοι συλλογαὶ ποιητικῶν κειμένων ΙΗ' καί ΙΘ' αἰῶνος, «Δωδώνη» Β' (1973) 332-333.

6. Ἰδ. Γ λ. Π ρ ω τ ο π α π ᾶ - Μ π ο υ μ π ο υ λ ἰ δ ο υ, Χειρόγραφοι συλλογαὶ ποιητικῶν κειμένων ΙΗ' καί ΙΘ' αἰῶνος. (Σειρά δευτέρα), «Δωδώνη» Γ' (1974) 379-381.

στροφής, κατὰ τὸ περιεχόμενο, τοῦ *Ποιηματίου*, γιατί βέβαια ἡ ὄλη δημιουργία τοῦ Κοζανίτου ποιητοῦ δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐκ μέρους τοῦ διαπίστωσι μιᾶς τόσο εὐρείας καλωσύνης στὸν κόσμο. Ὅπωςδὴποτε τὸ στιχοῦργημα, γραμμένο στὸ μετρικὸ σύστημα τοῦ προτύπου, ἀποτελεῖται ἀπὸ τριάντα τρεῖς τρίστιχες στροφές, ποὺ ἀπαρτίζονται ἀπὸ δύο 5συλλάβους καὶ ἓνα 10σύλλαβο δακτυλικὸς στίχος μὲ ὁμοιοκαταληξία:

α'

φ. 130^ρ *Τί ἀσυστόλως||*

φ. 130^ν *λέγουν πὼς ὄλος*

ὁ κόσμος εἶναι ψευτιά καὶ δόλος,

β'

πὸν ἐκ παντοίων

καὶ ἀνομοίων

ἠθῶν κροτεῖται σύστημ' ἄλλοιόν!

γ'

Κ' ἡ ποικιλία

αὔτ' ἡ παντοία

εἶναι τοῦ κόσμου ἡ εὐμορφία.

δ'

Ἐ γῆ ἐβγάνει

ἄνθη καὶ ἀξάνει

καὶ ἄπειρα χόρτα, ὅπου βλαστάνει,

ε'

ἄλλα δυσώδη

καὶ ἄλλα εὐώδη,

χωρὶς ἀκάνθας καὶ ἄλλ' ἀκανθώδη.

ς'

Καὶ κατὰ τόπους

τρέφει καὶ ἀνθρώπους

ἄλλους μὲ ἄλλα ἦθη καὶ τρόπους,

ζ'

ἄλλους γνησίους

καὶ ἄλλους δολίους||

φ. 131^ρ *πολλοὺς χρησίμους, πλείστον ἀχρεῖους.*

η'

Φαίνονται ἦθη
 ἀπλᾶ κ' ἐδήθη
 κι ἄλλα πανοῦργα καὶ κακοήθη,

θ'

ποὺ μεμειγμένα
 εἶν' ἐσπαρμένα,
 χρηστὰ μὲ φαῦλα συμπεφυρμένα.

ι'

Καὶ οὐτ' ἐχάθη,
 ἀφ' οὗ κ' ἐστάθη
 ἡ γνησιότης εἰς τόσα πάθη.

ια'

Ἄλλ' ἂν ἐλείπη,
 κάτω τῆ λείπει,
 ἄκρα δὲν εἶναι, πλήρ δὲν ἐκλείπει.

ιβ'

Δὲν εἶν' ἀπάτη,
 ἂν ἀκροτάτη
 αὐτὴ δὲν εἶναι κ' ἐντελεστάτη.

ιγ'

Ὅλοι ποθοῦσιν
 ὀρθῶς νὰ ζοῦσιν,
 ἂν καὶ πολλὰκις ἐξολισθοῦσιν.||

ιδ'

φ. 131^v Μόν' ἡ Θεότης
 εἶναι ἀκρότης.
 Ἐλλιπής εἶναι ἡ ἀνθρωπότης.

ιε'

Κι ὅσον ἂν κἀνη,
 τὸν κόπον χάνει.
 δὲν εἶναι τρόπος, ἄκρον δὲν φθάνει.

η' ₁ Φαίνοντα: Φαίνονται || ι' ₁, ἐχάθη ἀπὸ διόρθωσι ἀντι ἐχάθη || ιγ' ₁, μετὰ τὸ ποθοῦσιν διαγεγραμμένο ὀρθῶς νὰ ||

ιζ'

Θέλει νὰ φθάσῃ,
νὰ ὁμοιάσῃ.
"Ὅμως τοὺς ὄρους πῶς νὰ περάσῃ;

ιζ'

"Ὅντως γνήσιος
εἶναι φίλια,
δὲν λείπει πάλιν καὶ ἡ δολία.

ιη'

"Ὅπου γυρίσῃς,
φίλ' εἶν' ἐπίσης,
πλὴν πιστοὺς ὄλους μὴ τοὺς νομίσης.

ιθ'

Καθεὶς ἐμπρός σου
εἶν' ἀδελφός σου,
ἀλλ' ἓνας εἶναι ὁ γνήσιός σου.

κ'

Κάθε ἀξία||
φ. 132^r κ' ἐπαγγελία,
τάξις ἀνθρώπων καὶ πολιτεία

κα'

ἔχει καὶ ἀχρεῖους
καὶ φιλοβίους
καὶ ἀγαθοὺς ἔχει, λόγου ἀξίους,

κβ'

ποῦ βοηθοῦσι
καὶ προστατοῦσι
τὸν ὁμοῖόν τους, ὡς ἤμποροῦσι.

κγ'

Κι αὐτὸ τὸ θεῖον
ἱερατεῖον
ἴσως κανένα τρέφει ἀχρεῖον.

κδ'

"Ὅμως τί κάνει;
"Ἐνας δὲν φθάνει
καὶ ὄλον τὸ τάγμα ποῦ νὰ μιάνῃ;

κε'

Ἄν εἶναι ἕνας
 μ' ἀτάκτους φρένας,
 διὰ τοῦτο πρέπει νά 'ναι καθένας;

κς'

Ἄλλ' εἶναι ἄλλοι
 —τίς ἀμφιβάλει;—||

φ. 132^v ἔργῳ καὶ λόγῳ ὄντως μεγάλοι,

κζ'

ἐκλογῆς σκευή,
 πὸν μεσιτεύει
 ἢ ἀρετῆ των, Θεὸν προσβεύει

κη'

ὑπὲρ πραγμάτων
 καὶ ἀνομημάτων
 τῶν λοιπῶν ἄλλων καὶ ἀδυνάτων.

κθ'

Πλὴν πῶς νὰ ζήσουν;
 Νὰ μὴ κινήσουν
 τοὺς κατηγοροὺς νὰ φλαρῆσουν!

λ'

Ἄν ὕστεροῦνται,
 ταλαιπωροῦνται,
 τοὺς λέγουν τότε πῶς προσποιοῦνται.

λα'

Ἄν ζῶσ' ἀφθόνως,
 λέγει ὁ φθόνος·
 («Ἴδου τὸ τάγμα, πὸν ζῆ ἀπόνως!»)

λβ'

Λοιπὸν δὲν ξεύρουν
 τί νὰ εφεύρουν,
 ὄλους ν' ἀρέσουν μέσον νὰ εὔρουν.||

λγ'

φ. 133^r Ἄλλ' ἂν τις θέλῃ
 νὰ ρίπτῃ βέλη,
 κέντρ' ἅς λακτίζη, οὔτε μοι μέλει.

κς' 1: σκευὸς Ἐκλογῆς... Πιράξ., 9,15 || λγ' 3: ...πρὸς κέντρα λακτίζειν Πιράξ., 26,14

Τὸ δεύτερο στιχοῦργημα ἔχει παραδοθῆ με δύο χγφ., τῶν Γενικῶν Ἄρχειων τοῦ Κράτους (Ἀρχεῖο Ἀθ. Ψαλίδα, ἀρ. 369)¹ καὶ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης (ἀρ. P1149)². Πρόκειται γιὰ σάτιρα ποῦ ἀπευθύνεται καὶ ἀναφέρεται σὲ κάποιον *Μανολάκη ἄρχοντα* καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑκατὸν δύο τροχαϊκοὺς δεσυλλάβους στίχους, με ὁμοιοκαταληξία κατὰ διστιχία:

- Μανολάκη ἄρχοντά μου,
συγχωρεῖς τὸ τόλμημά μου.
Δὲν σὲ λέγω μὲ κακίαν
ἔχω μίαν ἀπορίαν,*
5 *Κ' ἐρωτῶ σε νὰ ἠξεύρω
τὸ τί εἶσαι πῶς νὰ εἶρω,
τὶ δὲν εἶν' ἀκόμη δήλον
ἂν ὡς ζῶον ζῆς ἢ ξύλον.
Εἶ μὲν δένδρον, δὲν κινιόσουν,*
10 *εἰ δὲ ζῶον, συλλογιόσουν.
Ἄλλ', ὡς βλέπω, σὺ κινεῖσαι
κι οὐδ' ὡς ζῶον συλλογεῖσαι.
Οὔτε δέχσαι θρησκείαν,
τὴν νομίζεις ὡς μοῖριαν.*
15 *Ὡστε τί νὰ σὲ νομίσω,
ποῦ νὰ σὲ συναριθμήσω;
Μὲ τὰ δένδρα; ἴσως σφάλλω.
Μὲ τὰ ζῶα; ἀμφιβάλλω.
Ὅσον δείχνεις εἰς τὸ μάτι,*
20 *φαίνεσαι πῶς εἶσαι κάτι.
Πλὴν τί εἶσαι ἀπορεῖται
ἀπὸ ὅλους καὶ ζητεῖται.
Ἄλλ' ὁ μέγας ὀντολόγος
κι ἀκριβῆς φυσιολόγος,*
- 25 *ποῦ κατηγορεῖ τοὺς ἄλλους
φιλοσόφους τοὺς μεγάλους,
δὲν ἔφοβήθη τὰ μυαλά του
κ' ἔβαλε τὰ δυνατά του
ἐντελῶς νὰ σὲ γνωρίση,*
30 *τὸ τί εἶσαι νὰ νοήση.
Αὐτὸς κρίνει τὰ ροβίθια,
τὰ κονικιά, τὰ κολοκίθια,
τὲς φακὲς καὶ τὰ πεπόνια,
καλογέρους μὲ φαιλόνια.*
35 *Ξεῦρει Βλάχον, ξεῦρ' Ἀρμένη,
εἶδε κόσμον, εἶδε γένη,
κρίνει πρόβατα, λιοντάρια,
κρίνει σκόλους κρίν' ὄντρια
κ' ἤλπισε κ' ἐσὲ νὰ κρίνη*
40 *κ' εὔκολο νὰ διακρίνη
ἀπὸ τᾶλλ' αὐτὰ τὰ ὄντα
ὅσα ἐμφυχα καὶ ζῶντα,
ὅτι ἔνοησε κι ἀστέρας
κ' εἶπε τετραγώνους σφαιράς*
45 *κι ἄγγελοι πῶς τοὺς ἀνάπτουν
εἰς τὴν νύκτα νὰ ἀστράπτουν.
Πλὴν ἀκείνος ὁ μέγας
ὁ σοφός, ὡς εἶ τις ἄλλος,*

Τίτλ.: Ἐρώτησις τοῦ *Μιχαήλου περιδικάη* Β: Πρὸς τὸν *Κυρ* *μανολάκη*ν εἰσάλλησις Γ || 5 καὶ ροιῶσε Β: *κιάραποῦσα* Γ || 6 τὸ τί εἶσαι πῶς νὰ εἶρω Β: τ' εἶσαι πῶς νὰ σ' εἶρω Γ || 7 ἀκόμη Β: ἀκόμα Γ || 10 κινιόσουν Β: κινιόσουν Γ || 11 συλλογιόσουν Β: συλλογιόσουν Γ || 23 ὀντολόγος Γ: ὀδολόγος Β || 31 ροβίθια Β: ρεβύθια Γ || 33-34 παραλείπει Γ || 37 πρόβατα λιοντάρια Β: βόδια καὶ γομάρια Γ || 38 κρίν' ὄντρια Β: καὶ λιοντάρια Γ || 43 κ' παραλείπει Γ || 47 ἀκείνος Β: κ' ἐκείνος Γ ||

1. Ἰδ. Κ. Διὰ μ ἀ ν τ η, Ὁ Ἀθανάσιος Ψαλίδας καὶ τὸ ἀρχεῖο του, «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας» 14 (1960) 581. (Στὸ κριτικὸ ὑπόμνημα: Γ.).

2. Τὸ χγφ. δὲν ἔχει ὡς τώρα περιγραφῆ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα φύλλο σχήμ. 24.1 × 34,6 ἐκ. μ. (Στὸ κριτικὸ ὑπόμνημα: Β.).

εἰς ἐσένα ἐγελάσθη,
 50 μάτην τόσον ἐφαντάσθη.
 Φλυαρεῖ εἰς τὴν ἀλήθεια
 καὶ μᾶς λέγει παραμύθια.
 "Ἄν ἐγνώρισ' ἐν' ἀστέρα,
 τίποτε. Κακὴ του μέρα.
 55 'Σένα θέλω νὰ γνωρίσῃ,
 ἂν ἤξεύρῃ νὰ νοήσῃ,
 'σένα ὅτι εἶσαι τέρας
 ἄλλο παρὰ τοὺς ἀστέρας.
 "Ὅθεν, ὄ,τ' εἰπῆ, δὲν πείθει
 60 εἰς ἐσένα ἡπατήθῃ.
 Δὲν σ' ἐγνώρισε τελείως
 κι ἄς κανχᾶται ὁ ἀχρεῖος.
 Ὅπως σὸ πὼς εἶσαι κάτι
 τὸ γνωρίζουν καὶ οἱ γάττοι,
 65 οὐδὲ εἶναι ἀπορία
 ἢ καμμὶ ἀμφιβολία.
 "Ἄς μ' εἰπῆ τό ὅτι εἶσαι,
 μὲ τί ὄντα ἀριθμεῖσαι.
 Τοῦτο εἶναι δυσκολία
 70 καὶ μεγάλη ἀπορία.
 'Ἄλλ' αὐτὸς σ' εἶπε («δερμάτι»).
 Τοῦτο πλέον μὲ ταράττει.
 "Ἄχ, δερμάτι σὸ δὲν εἶσαι,
 χέζεις, τρώγεις καὶ κινεῖσαι.
 75 Κι, ὦ, νὰ τοῦ σβησθῇ τὸ μάτι!

Τέτοιον ποτὲ δερμάτι
 οὔτ' ἠκούσθη, οὔτ' ἐφάνη
 κ' εἶναι τοῦ σοφοῦ μιὰ πλάνη.
 'Ὁ σοφὸς τῷ ὄντι σφάλλει
 80 κ' εἶναι πλάνη του μεγάλη.
 "Ἄς κουρεύεται, ἄς σκάσῃ,
 οὔτε ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ
 τὸ τί εἶσαι νὰ νοήσῃ
 καὶ σαφῶς νὰ παραστήσῃ,
 85 ἀλλ' οὐδὲ κανένας ἄλλος,
 ἔστω καὶ σοφὸς μεγάλος.
 Τὸ λοιπὸν εἰς ἕναν τρόπον
 σὺ ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρώπων
 θέλεις μείνει ὡς ἐν μόνον
 90 εἰς αἰῶνα τῶν αἰώνων
 μέγα ἄπορον τοῦ κόσμου
 —καθὸ τέρας εἶσαι, φῶς μου,—
 ὄλοι νὰ σὲ θεωροῦσαι
 καὶ χωρὶς νὰ ἠμποροῦσαι
 95 τὸ τί εἶσαι νὰ γνωρίσουν,
 ὡς τί ὄν νὰ σὲ νομίσουν.
 Σὲ ἐλάκτησα ὡς φίλον,
 διατὶ μὲ εἶπες σκόλον.
 'Ἄλλὰ πάλιν σ' εἶμαι φίλος
 100 καὶ ἄς εἶπες «εἶμαι σκόλος».
 "Ὅθεν μὴ δυσαρεστήσῃ,
 ἂν σ' ἐρώτησα τί εἶσαι.

52 παραμύθια B: κολοκίθια Γ || 53 ἐγνώρισ' ἐν' ἀστέρα B: ἐνόησεν ἀστέρα Γ || 59 ὄτ' εἰπῆ Γ: ὄ,τι πῆ B || 60 ἡπατήθῃ B: ἀπατήθῃ Γ || 71 δερμάτι B: δρεμέτι Γ || 73 δερμάτι σὺ Γ: δερμάτ' ἐσὺ B || 75 κι ὄντὰ τοῦ Γ: κ(αὶ) νὰ σοῦ B || Μετὰ τὸν στίχο 78 διαγεγραμμένος ὁ στίχος κ' εἶναι πλάνη του μεγάλη B || 87 τὸ Γ: τὸν B || 92 εἶσαι B: ποῦσαι Γ || 99 σ' εἶμαι Γ: εἶμαι B || 100 καὶ ἄς εἶπες Γ: ἂν κ' ὡς μ' εἶπες Γ ||

Τὸ τρίτο στιχοῦργημα, μὲ τίτλο *Εἰς τὴν 'Ιατρικὴν* ἔχει γραφῆ στο φύλλο 1ν τοῦ χγφ. P1149 τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ μ' αὐτὸ ὑπογραμμίζονται οἱ δυσάρεστες πλευρὲς ἀσκήσεως τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος. Ἀποτελεῖται ἀπὸ εἴκοσι ὀκτὼ τροχαικοὺς 8συλλάβους στίχους μὲ ὁμοιοκαταληξία κατὰ διστιχία. Στὸ στιχοῦργημα αὐτὸ (γραμμένο ἀμέσως μετὰ τὸ προηγούμενο, στὸ χγφ. τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης) δὲν ἀναφέρεται

ιδιαίτερα τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ. Ὡστε ἡ προγραφή του στὸν ἱατρὸ Μιχ. Περδικάρη πρέπει νὰ γίνῃ ὄχι μὲ ἀπόλυτη βεβαιότητα, ἀλλὰ φυσικὰ μὲ μεγάλη πιθανότητα:

φ. 1v Ἀχ, ὦ τέχνη Ἰατρικὴ μου, πόσον σὲ μισεῖ ἡ ψυχὴ μου! Δόξαν ἔχεις, κέρδος ἔχεις, κάθε τέχνην ὑπερέχεις· 5 ὅλοι σὲ προὔπαντοῦσι, ὡς Θεόν των σὲ τιμοῦσι. Ἄλ' ἂν στοχασθῶ τὰς θλίψεις, ὅπου θέλει ἀνταμείψεις τοὺς ἀθλίους λατρευτάς σου, 10 ἱατροὺς τοὺς ἐραστάς σου, εἶσαι ἢ ἀθλιωτάτη, ἀπὸ βάσανα γεμάτη. Νὰ κουρεύεσαι, ἀθλία! Εἶσαι ὅλη δυσκολία.	15 Δὲν μ' ἀφίνεις νὰ χορτάσω, μιὰν στιγμὴν νὰ ἡσυχάσω. Δὲν ἤξεύρω μῆτε ὕπνον, μῆτε γεῦμα, μῆτε δεῖπνον. Πότε ἕνας, πότε ἄλλος, 20 διάβολος κι αὐτὸς μεγάλος, κάθε ὄραν νὰ μὲ κρᾶζη, τὴν ψυχὴν μου νὰ ταράζη! Ἀχ, Ἰατρικὴ, κρημνίσου, εἰς τὰνάθεμ' ἢ τιμὴ σου! 25 Κόλλια νὰ πωλῶ κραιμβία καὶ νὰ ζῶ ἐν ἡσυχίᾳ· ὅσον θέλω νὰ δειπνήσω καὶ ὅσον θέλω νὰ καθήσω...

Τίτλ.: εἰς τὴν Ἰατρικὴν || 7 στοχασθῶ διώρθωσα: στοχασθῆ B ||

Καὶ τὰ τρία ἀνέκδοτα στιχοιουργήματα τοῦ Μιχ. Περδικάρη δὲν διακρίνονται βέβαια γιὰ λογοτεχνικὴ ἀξία, ποὺ ὀπωσδήποτε ἀπουσιάζει ἀπὸ τὴν ὅλη ποιητικὴ του παραγωγὴ. Ἀνήκουν πάντως στὸ ἀντίστοιχο κλίμα τῶν χρόνων τους καὶ συμβάλλουν γραμματολογικὰ στὴν πληρεστέρα γνῶσι τῆς πνευματικῆς ἐργασίας τοῦ Κοζανίτου ποιητοῦ.

Β'

Η «ΠΑΡΑΦΡΑΣΙΣ» ΤΗΣ «ΙΔΙΑΛΟΣ» ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟ ΡΟΥΣΙΑΔΗ

Στὸν κύκλο τῶν Ἑλλήνων λογίων, ποὺ ἀναπτύσσουν κάποια διδακτικὴ καὶ φιλολογικὴ δραστηριότητα, στὴν Ἑλλάδα καὶ σὲ χώρες εὐρωπαϊκῆς, κατὰ τὴν Προεπαναστατικὴ περίοδο, κατατάσσεται ἀναμφισβήτητα ὁ Γεώργιος Ρουσιάδης (1783-1854)¹, ποὺ πρῶτος, κατὰ τὴν νεωτέρα περίοδο τῆς

1. Ἰδ. Κ. Γ ο υ ν α ρ ο π ο ὑ λ ο υ, Γ. Ρουσιάδης, «Πανδώρα» ΚΒ', ἀρ. 528 (15 Μαρτίου 1872), σ. 559-561. Π. Ν. Α ι ο ὑ φ η, Ἱστορία τῆς Κοζάνης, Ἐν Ἀθήναις 1924, σ. 218-222. Ν. Π. Δ ε λ ι α ἡ, Ἀναμνηστικὴ εἰκονογραφημένη ἔκδοσις Παύλου Χαρίση [...]. Τόμος Πρῶτος, Κοζάνη 1935, σ. 59-65 (ἔπου καὶ εἰκὼν τοῦ Γ. Ρουσιάδου).

Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (ἀπὸ τὸ β' ἡμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος κ.ἐξ.), ἀπέδωσε στὰ νέα ἑλληνικά τὴν «Ίλιάδα» τοῦ Ὀμήρου¹ (εἰκ. 3).

Τὸ ἔργο τυπώθηκε στὰ χρόνια 1817-1819, μὲ τίτλο ἑκτενῆ: Ὀμήρου Ἰλιάς παραφρασθεῖσα καὶ ὁμοιοκαταλήτως στιχορρηγηθεῖσα μετὰ Προσθήκης ἀναγκαίων καὶ ἔποφελῶν ὑποσημειώσεων καὶ ἀναρτήσεως τῆς Μυθολογίας, Ἀλληγορίας καὶ ἀληθοῦς Ἱστορίας πάντων τῶν ἐν αὐτῇ ἐμπίπτόντων Θεῶν, Ἡμῶν καὶ Ἐνδόξων Ὑποκειμένων, πρὸς χρῆσιν τῆς Νεολαίας καὶ τῶν πρὸς κατάληψιν τοῦ Ὀμηρικοῦ καλάμου ἀδυνάτων. Καὶ νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα μετὰ διαφόρων χαλκογραφικῶν Εἰκόνων εἰς δέκα τρία τμήματα παρὰ Γεωργίου Ρουσιάδου τοῦ ἐκ Κοζάνης[...]².

Ἡ ἑκδοσις τοῦ Γ. Ρουσιάδη περιλαμβάνει τὸ ἀρχαῖο κείμενο, τὴν δική του «παράφρασι», σχόλια πραγματικά, στηριγμένα σὲ ἀπόψεις γιὰ ὁμηρικά χωρία Εὐρωπαίων συγγραφέων, κάποιες συσχετίσεις ἰδίως στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ μὲ ἀντίστοιχες γλωσσικὲς ἀποδόσεις τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν συγχρόνων τοῦ Ἑλλήνων³ κι ἀκόμη μυθολογικὲς καὶ ἀλληγορικὲς πληροφορίες γιὰ θεοὺς, ἡμίθεους, ἥρωας, ποὺ ἀναφέρονται στὴν «Ίλιάδα».

Στὸ ἔργο, ποὺ κοσμεῖται ἀπὸ πολλὲς χαλκογραφίες, προτάσσονται: α') Ἐπίγραμμα (ἀπὸ 30 πεντάστιχες στροφές)⁴ καὶ Ὑμνος (ἀπὸ 18 πεντάστιχες στροφές)⁵ καὶ β') ἑκτενὴς πρόλογος γιὰ τὸν Ὀμηρο καὶ τὴν «Ίλιάδα»

1. Ἰδ. γενικὰ Κ. Μ η τ σ ἄ κ η, Ὁ Ὀμηρος στὴ νέα ἑλληνικὴ λογοτεχνία, Ἀθήνα 1976.

2. Ἰδ. Δ. Γ κ ι ν η - Β. Μ ἐ ξ α, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία: 1800-1863 [...]. Τόμος Α', Ἐν Ἀθήναις 1939, ἀρ. 988, 1079, 1176.

3. Εἶναι χαρακτηριστικὰ ὅσα σημειώνονται ἀπὸ τὸν Γ. Ρουσιάδη, κατὰ τὴν παράφρασι τοῦ στίχ. Β 637:

(Τῷ δ' ἄμα νῆες ἔποντο δώδεκα μιλτοπάρηοι
 .....εἰς δώδεκα δὲ πλοῖα
 ὧν πρῶμαι τε κ' αἱ πρῶρ' ὁμοῦ μὲ μίλτον * βεβαμμένοι
 * καὶ ἄμμον τὸ κοινῶς κινάβαρι λεγόμενον)

Εἰς τὴν παράφρασιν ἐτέθη ὅτι καὶ αἱ πρῶραι καὶ αἱ πρῶμαι τῶν πλοίων ἦσαν βεβαμμένοι, τὸ ὁποῖον ἔγινε κατὰ τὴν νῦν συνήθειαν διότι τὸ πάλαι, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ τε Ἡρόδοτος καὶ ὁ Βιργίλιος δὲν ἐβάπτοντο μόνον αἱ πρῶμαι καὶ πρῶραι, ἀλλὰ ὁλόκληρα τὰ πλοῖα (Ὀμήρου Ἰλιάς παραφρασθεῖσα [...] παρὰ Γ. Ρουσιάδη [...] Τμ. Β', Ἐν Βιέννῃ 1817, σ. 129).

4. Κάθε στροφή ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο 11συλλάβους, δύο 7συλλάβους καὶ ἓνα 5σύλλαβο μὲ ὁμοιοκαταληξία τοῦ α' μὲ τὸν β', τοῦ γ' μὲ τὸν δ' καὶ τῶν τελευταίων στίχων κατὰ ζευγὴ στροφῶν:

Ἄρχ.: Ἑλλάς λαμπρά, σεπτὴ καὶ μακαρία,
 τοῦ νοεοῦ φωτὸς πηγὴ κυρία,
 μήτηρ πεπαιδευμένων
 τοσοῦτων φωτισμένων
 περικλεῶν ἀνδρῶν.

5. Κάθε στροφή ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς 10συλλάβους (α', γ', δ') καὶ δύο 9συλλάβους

ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΣ

ΠΑΡΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΟΜΟΙΟΚΑΤΑΛΗΚΤΗΣ
ΣΤΙΧΟΤΡΓΗΘΕΙΣΑ

μετὰ Προσθήκης ὄναγκαιων καὶ ἐπωφελῶν ὑποσημειώ-
σεων, καὶ ἀναρτήσεως τῆς Μυθολογίας, Ἀλληγορίας,
καὶ ἀληθοῦς Ἱστορίας παντῶν τῶν ἐν αὐτῇ
ἐμπεπτύτων

ΘΕΩΝ, ΗΜΙΘΕΩΝ, ΚΑΙ ΕΝΔΟΣΩΝ ΤΗΘΕΚΕΙΜΕΝΩΝ
πρὸς Χρῆσιν τῆς Νεολογίας, καὶ τῶν πρὸς κατάληψιν
τῆς Ὀμηρικῆς παλᾶμιν ἀδυνάτων.

ΚΑΙ ΝΤΝ ΠΡΩΤΟΝ ΤΗΠΟΙΣ ΕΚΔΟΣΘΕΙΣΑ
μετὰ διαφόρων Χαλκογραφικῶν Εἰκόνων
εἰς δέκα τρία τμήματα
παρὰ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΟΥΣΙΑΔΟΥ
ΓΙΟΥ ΕΚ ΚΟΖΑΝΗΣ

Προκαταβολὴ τοῦ ἐξ Ἀργυροκράτου τιμησάτου κυρίου
ΣΠΗΤΡΙΔΩΝΟΣ ΖΕΛΛΙΟΥ
καὶ φιλοκαλοῦ συνδρομῆ

ΤΩΝ ΦΙΛΟΜΟΤΣΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ Α΄.

ΕΝ ΒΙΕΝΝΗ, 1817.
Ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τυπογραφείου δι' Χίρσφελδ.

Εἰκ. 3. Ὁ τίτλος τοῦ Α' τμήματος τῆς «Παραφράσεως»
τῆς «Ἰλιάδος» ἀπὸ τὸν Γ. Ρουσιάδη (1817)

πού αποτελεί ἀπάνθησιν τῶν κυριωδεστέρων περιόδων τοῦ περὶ Ὅμηρον προλόγου τῆς σοφῆς Δασιῆ (Dacier), τῆς ὁποίας αἱ βαθεῖαι καὶ ὀρθαὶ κρίσεις ἐπηρέθησαν καὶ ἐπανοῦνται συμφώνως παρ' ὄλων σχεδὸν τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν¹.

Στὸν ἴδιο αὐτὸν Πρόλογο ὁ Παραφραστῆς ἐκθέτει τὰ κίνητρα καὶ τὸν χαρακτήρα τῆς ἐργασίας του: Τὰ ἔθνη τὰ πλεόν βάρβαρα, τὰ ὁποῖα μίτη τῆς ὥραίας ποιητικῆς, μίτη τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, μίτη |τῆς ἡδύτητος τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐκ τῆς ἁρμονίας τῶν λέξεων ἀρετῆς ἔχουσι τινα αἰσθησιν, ἡσθάνθησαν μ' ὅλον τοῦτο τὴν μεγαλειότητα τῶν ἰδεῶν του, τὴν σεβασμότητα τῆς πραγματευομένης ὑποθέσεως, τὴν παντοῦ εἰς τὰς ποιήσεις του εἰκονίζομένην καὶ ἀπὸ ἀρχῆς ἄχρι τέλους εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς περιόδους αὐτῶν βασιλεύουσαν φύσιν καὶ τὴν ἐκπλήττουσαν τῶν χαρακτήρων τῶν Ἡρώων του ποικιλότητα [...]. Τὰ ἔθνη, λέγω, τὰ πλεόν βάρβαρα, ὡς Ἴνδοί, Πέρσαι, Συρεῖς καὶ οἱ Χαλδαῖοι αὐτοὶ (λέγεται) μετέφρασαν εἰς τὰς διαλέκτους των τὰς ποιήσεις του καὶ οἱ δνστρυχεῖς ἀπόγονοί του μόνοι (ὅσοι δὲν εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ τύχωσι μιᾶς ξεχωριστῆς ἀγωγῆς, διὰ νὰ καταλαμβάνουν τὴν προπατορικὴν των γλώσσαν) ὑστεροῦνται τῶν χαρίτων αὐτῶν. Ὄθεν τολμῶ νὰ πιστεύσω βεβαίως ὅτι ἡ παράφρασίς μου αὕτη θέλει τοῖς εἶναι ἐφετῆ καὶ εὐπρόσδεκτος, διότι ὄχι μόνον θέλει τοῖς παραστήσει εὐκαταλήπτους τὰς εὐγενεῖς καὶ ὑψηλὰς τοῦ Ὅμηρου ἰδέας διὰ |τοῦ εἰς τὰς ἀκοὰς των συνεθισμένου τῆς μητρικῆς των γλώσσης τόνου, ἀλλὰ θέλει τοὺς καταστήσει ἱκανοὺς διὰ ν' αἰσθανθοῦν καὶ ὅλην τὴν ἡδύτητα τῶν Ὅμηρικῶν ἐκφράσεων ἐντελῆ καὶ ἀδιάφθορον, διὰ τῆς στενῆς συγγενικῆς σχέσεως τῆς προπατορικῆς των καὶ τῆς νῦν καθομιλουμένης γλώσσης των [...]. Ἄν [εἴτηρ δέ [τις] ὅτι ὁ κάλαμος τοῦ παραφραστοῦ εἶναι ἐκεῖνος ὅστις δύναται νὰ διατηρήσῃ ἀδιάφθορον τὴν ὠραιότητα καὶ ἡδύτητα τοῦ προ-

(β', ε') στίχους μὲ ὁμοιοκαταληξία τοῦ τύπου: αββαβ.

Ἄρχ.: Ἑλλάς ὥραία, γῆ δοξασμένη
μῆτηρ ἡρώων τε καὶ θεῶν,
τ' ἴστασαι οὕτω ἐκπεπληγμένη
κ' εἰς τόσῃν λῦπῃν βεβητισμένη
διὰ τὴν πτώσιν σου τῶν ναῶν;

¹ Ἄς προσθεθῆ ὅτι οἱ στροφές, α', β', γ', ε', ζ', ιε' τοῦ Ὑμνου καταγράφονται (ὡς ἀνεπίγραφο στιχοῦργημα ὑπ' ἄρ. Χ) στὴν συλλογὴ στιχοῦργημάτων πού φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα Νικολάου Ουγάδη στὸν κώδ. ὑπ' ἄρ. 4 (σ. 203-209) τοῦ Ζωγραφείου Κωνσταντινουπόλεως, πού περιέγραψε ὁ Ἄ. Παπαδόπουλος - Κεραμεὺς (Δύο κατάλογοι ἐλληνικῶν Κωδίκων ἐν ΚΠόλει τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ τοῦ Ζωγραφείου, «Izvestija Russkago Archeologičeskago Instituto v Konstantinople» XIV, fasc. 2-3, 1909, σ. 131-132). Ἴδ. καὶ Φ. Κ. Μπουμπουλίδου, Παλαιογραφικαὶ ἔρευναι ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἀθῆναι 1964, σ. 9.

1. Ὅμηρου Ἰλιάς παραφραστῆσα [...] παρὰ Γ. Ρουσιάδου [...]. Τμ. Α', Ἐν Βιέννῃ 1817, σ. α'.

τοτύπου και αυτός μόνος, οὐχὶ δὲ ἡ γλῶσσα ἡμῶν, ἡμπορεῖ νὰ διαφθείρη αὐτήν, τότε ἔχει μέγιστον και ἀναντίρροπον δίκαιον διὸ προλαμβάνω νὰ εἶπω ὅτι τὰ σφάλματα τὰ ὁποῖα ἤθελ' ἀπαντήσῃ τις εἰς τὴν παράφρασιν, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεμακρόνηθῃ σου ἡ ὁμοιότης αὐτῆς ἀπὸ τῆς τοῦ πρωτοτύπου¹, δὲν πρέπει ν' ἀποδοθοῦν εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῆς γλώσσης ἡμῶν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀναξιώτητα τοῦ καλάμου μου. Γνωρίζω καλῶς και ὁμολογῶ τρανότατα ὅτι ἡ ἐπιχειρήσις μου αὕτη παραβαλλομένη μετὰ τὴν ἀδυναμίαν μου ὑπῆρξε τολμηρὰ και ἀθάδης, διότι ἄλλου καλάμου και οὐχὶ τοῦ ἰδικοῦ μου, ἄλλων δυνάμεων, ἄλλου πνεύματος και οὐχὶ τοῦ ἀδυνάτου και μυρῶν, ἂν εἶπω, κακοῖς καταπολεμουμένου και ἡσυχίας ὕστερημένου ἰδικοῦ μου, ἔργον ἦν τοῦτο· πλὴν ἡ ἐνθερμος ἐφεσις τοῦ νὰ φανῶ κατὰ ἤδην, καθ' ὃν καιρὸν τὸ τῆς ὀρθῆς παιδείας φῶς ἤρξατο ν' ἀποδιώκῃ ἀπὸ τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος τὸ σκότος τῆς δεισιδαιμονίας μετὰ τὴν αἰσθησιν τοῦ καλοῦ, ἐπωφελῆς, ὅσον τὸ κατ' ἐμέ, εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μου, ὁ διακαῆς μου ζῆλος τοῦ νὰ προσφέρω κατὰ εἰς τὴν προσφιλεῖ μοι πατρίδα ὡς ἐγγυῶν τῆς τέκνον, ὕστερον ἀπὸ μίαν δεκαπενταετητὴν πόνων και δυστυχῶν πλήρη ἀπουσίαν μου, ὡς ἐν ἐγγνωμοσύνης τεκμήριον τὴν ἀπαρχὴν τῶν κόπων μου και ἡ βεβαία ἐλπὶς ὅτι οἱ ἐδαίσθητοι και συγκαταβατικοὶ ἀναγνώσται, ἀντὶ νὰ γένωσιν αὐστηροὶ κατ' ἐμοῦ κριταί, θέλει ἀποδεχθῶσιν ἐμμενῶς τὸ πόνημά μου [...] θέλει μ' ἀξιόσωσιν συγγνώμης μόνον και μόνον διότι ἡ τῶν δυνάμεών μου ἀνωτέρα ἐπιχειρήσις αὕτη θέλει διεγείρῃ ἴσως κανένα τῶν πεπαιδευμένων φιλογενῶν διὰ νὰ πλουτίσῃ τὸ μέγιστον τοῦ δυστυχοῦς ἡμῶν Γένους μέρος (διότι τὸ Γένος ἡμῶν κυρίως εἶναι ἱκανῶς πεπλουτισμένον μετὰ τὸ πρωτότυπον) μετὰ μίαν ἐντελεστεραν παράφρασιν [...] ².

¹ Ἡ μετὰ φρασις ἔγινε σὲ ἱαμβικὸς 15συλλάβους στίχους με ὁμοιοκαταληξία, τὴν ὁποία φαίνεται ὅτι ὁ Γ. Ρουσιάδης θεωροῦσε συστατικὸ στοιχεῖο

1. Μολονότι ὅσα ἐκθέτει γιὰ τὴν «παράφρασί» τοῦ ὁ Γ. Ρουσιάδης νομίζω ὅτι πείθουν πῶς δὲν κάνει διάκρισι ἀνάμεσα σὲ «μετάφρασι» και «παράφρασι», ὥστόσο ὁ ὑπεραπιστής του (κατὰ τῆς ἐπικρίσεως τῆς «Παραφράσεως», ποῦ δημοσιεύθηκε στὸν «Λόγιον Ἑρμῆ») Σ. Α. Ι. ἀναλαμβάνει νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἔκτασι τοῦ ἔργου χαρακτηρίζοντάς το ὡς «παράφρασι» σὲ ἀντιδιαστολὴ μετὰ «μετάφρασι»: 'Ἀλλὰ δὲν εὐρίσκει ὀρθὸν και τὸ νὰ πλατύνῃ ἐδῶ και ἐκεῖ τὰς περιόδους μετὰ ἀνώνημα και ἐπιθετα, ὄρθην περιττά. 'Ἄλλ' ἐσκέφθησ ποτὲ τί σημαίνει ἡ λέξις Παράφρασις; 'Εμελέτησας, λέγω, τοὺς περὶ παραφράσεως παραδιδόμενους ὑπὸ τῶν τεχνογράφων κανόνας, καθ' οὓς δυνάμεθα τὴν φράσιν εἰς περιφρασιν νὰ μεταβάλλωμεν και τὰ λοιπὰ σχήματα τοῦ λόγου, κἂν τε τῆς λέξεως ὅσι, κἂν τε τῆς ἐνοίας, νὰ μεταποιῶμεν; 'Οχι, βέβαια, καθότι ἂν ἤξευρες τί ἐστὶ Παράφρασις, δὲν ἤθελες ποτε τὴν συγχέει μετὰ τὴν Μετάφρασιν, ἐνῶ ἡ μὲν (ἄς σοι εἶπω νὰ τὴν μάθης) γίνεται εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν ἢ δὲ εἰς ἄλλην ἄλλοθεντὴ γλῶσσαν καὶ τούτου χάριν ἄλλοι μὲν οἱ περὶ Παραφράσεως κανόνες, ἄλλοι δὲ οἱ περὶ Μεταφράσεως («Καλλιόπη», Α', 1819, σ. 68). 'Ιδ. και π.κ. σ. 256.

2. 'Ομήρου Ἰλιάς παραφρασθεῖσα [...] παρὰ Γ. Ρουσιάδου [...]. Τμ. Α', Ἐν Βιέννῃ 1817, σ. νς' -ξ'.

της αισθητικής καταξίωσης της εργασίας του και την όποια σὲ κάποια σημείωσι του προβάλλει ὡς τὸ κύριο προσόν και στιχουργημάτων της ἐποχῆς: Πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ κάθε εὐαίσθητος και περὶ τοῦ νῦν συνεπιζομένου και παρὰ πᾶσι δεκτοῦ ὁμοιοκαταληκτικοῦ τρόπου τῆς νῦν Ποιητικῆς ὅτι, ἂν κατὰ τὴν ἰδέαν ('Ελληνοφρόνων¹ αὐτοκαλουμένων και ἄλλως ἀωνύμων μενόντων) στιχοπλόκων τινῶν (ιδ. Α.Ε. 1817, ἀρ. 16, σ. 399)² ἀποβληθῇ ἡ ὁμοιοκαταληξία, ὁ ὡσαύτως μόνος και κύριος τῶν νῦν ἐν χρήσει ποιήσεων στολισμὸς και ποιητικὴ τέχνη, ποία δυσκολία θέλει ἐμποδίζει τότε πλέον και ὅλους τοὺς Μωρολόγους μυθοράπτας Σαλαμίνιους και τινας τοῦ μοναχικοῦ τάγματος ἐξωγκωμένους μωρολόγους και τῆδε κάκεισε Πεδοβήμονας τοῦπίκλῆρ δὲ Σωφρονιστὰς (ιδ. Α.Ε. 1817, ἀρ. 16, σ. 402)³ τοῦ νὰ συντάττων ὄλας τὰς μωρολογίας των στιχουργικῶς και νὰ πλουτίζωσι μὲ αὐτὰς τῶν Γραικῶν τὴν φιλολογίαν⁴.

Εἶναι βέβαια φυσικὸ ὅτι ὁ Κοζανίτης λόγιος ἀναγκάζεται συχνὰ νὰ θυσιάζῃ στὶς ἀπαιτήσεις τῆς ὁμοιοκαταληξίας τὴν ἀκρίβεια τῆς ἀποδόσεως τοῦ πρωτοτύπου, πὺ ὅπωςδῆποτε τὸ παρουσιάζει κατὰ τρόπο, πὺ δὲν ἐπιτρέπει οὔτε στοιχειωδῶς τὴν διατήρησι τῆς δυνάμεως τῶν ὁμηρικῶν στίχων.

Ἐνδεικτικὴ εἶναι ἡ ἀντιστοιχία πρωτοτύπου και «παραφράσεως», κατὰ στίχους, στὶς ραμφίδες:

A ἀρχ. κείμε. 611 ~ παράφρ. 1088

B ἀρχ. κείμε. 877 ~ παράφρ. 1564

E ἀρχ. κείμε. 909 ~ παράφρ. 1546

Z ἀρχ. κείμε. 529 ~ παράφρ. 918

Θ ἀρχ. κείμε. 561 ~ παράφρ. 950

Ἡ διαφορὰ τῶν στίχων δὲν ὀφείλεται τόσο στὴν ἀναλυτικότητα τῆς νεοελληνικῆς (πὺ ἄλλωστε στὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς «παραφράσεως» τοῦ Γ. Ρουσιάδη εἶναι ὅπωςδῆποτε περιορισμένη) ὅσο στὴν γενικωτέρα τάσι τοῦ πλατυασμοῦ, πὺ διαπιστώνεται μὲ τὴν παρεμβολὴ στίχων ἐπεξηγηματικῶν τοῦ νοήματος σὲ χωρία τοῦ πρωτοτύπου, μὲ προσθῆκες λέξεων ἢ φράσεων, πὺ γίνονται ἀπὸ στιχουργικὰς ἀνάγκες, ἂν δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀφελῆ προσπάθεια νὰ δοθῇ ζωηρότης στὸν λόγο.

Εἶναι χαρακτηριστικὰ τὰ παραδείγματα:

1. Ἰδ. Δ η μ. Γ κ ί ν η, Τὰ ἀνώνυμα ἔργα τοῦ Κοραῖ [...]. Ἀθήνα 1948, σ. 37-42. Πρβλ. και Σ τ. Κ α ρ α τ ζ ᾶ, Κοραῖς και Νικολόπουλος, Ἀθήνα 1949, σ. 10.

2. Ἐλληνοφρον Σαλαμίνιος ὑπογράφει Ὁμήρον ἐγκώμιον διὰ στίχων.

3. Σωφρόνιος Ἀθηναῖος, μοναχὸς τοῦ Ἀγίου Ὁρους ὑπογράφει Εὐχὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος (Ἰδ. και Δ η μ. Γ κ ί ν η, Τὰ ἀνώνυμα ἔργα τοῦ Κοραῖ, ὁ.π., σ. 37-42).

4. Ὁμήρου Ἰλιάς παραφρασθεῖσα [...] παρὰ Γ. Ρουσιάδου [...]. Τμ. Δ', Ἐν Βιέννῃ 1817, σ. 9.

Δᾶερ ἐμεῖο, κυνὸς κακομηχάνου ὀκροεσσης,
ὥς μ' ὄφελ' ἤματι τῷ, ὅτε με πρῶτον τέκε μήτηρ,
οἴχεσθαι προφέρουσα κακῇ ἀνέμοιο θύελλα
εἰς ὄρος ἢ εἰς κῶμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
ἔνθα με κῶμ' ἀπόρσεε πάρος τάδε ἔργα γενέσθαι.

(Z 344-348).

Ἄνδράδελφε τῆς ἀναιδοῦς ἐμοῦ κ' ἠχρειωμένης,
τῆς ταλαιπώρου καὶ κακὰ ὄνειδ' ἐνδεδυμένης,
εἴθ' εἰς ἡμέραν τὴν αὐτήν, καθ' ἣν πρῶτον ἐξῆλθον
ἐκ μητρικῆς μου τῆς γαστροῦ καὶ εἰς τὸν κόσμον ἦλθον,
εὐθὺς κακῇ τις συστροφῇ ἀνέμου ν' εἶχ' ὀρμήσει
ἐκ κόλπων μου τῶν μητρικῶν νὰ μὲ μετακομίση,
εἴτε εἰς ἔρημον βουνόν, εἴτε εἰς τῆς θαλάσσης
τῆς πολυήχου τῶν μικρῶν κυμάτων τὰς ἐκτάσεις
ὀπὸν ᾗ τὰ σπλάγγνα των εὐθὺς νὰ μὲ καταποντίσουν,
πρὶν ὀπὸν ἔργα τὰ αἰσχροῦ αὐτὰ ν' ἀκολουθήσουν.

(παράφρ. Z 593-602).

Κλοθί μεν, ἀργυρότοξ' ὅς Χρύσην ἀμφιβέβηκας
Κίλλαν τε ζαθέην Τενεδοίῳ τε Ἴφι ἀνάσσεις.

(A 451-452).

Ἦ ἀργυρότοξε θεέ, ὁ Χρύσας προστατεύων
καὶ σὺν αὐτῇ τῆς ἱερᾶς Κίλλας καὶ βασιλεύων
ἐν τῇ Τενέδῳ κραταῶς, Σὲ τὸν λαμπρὸν θεόν μου
ἀπὸ ψυχῆς παρακαλῶ, πάλιν εἰσάκουσόν μου.

(παράφρ. A 803-806).

Ἦ πάτερ ἡμέτερε Κρονίδη, ἔπατε κρειόντων

(Θ 31).

Ἦ πάτερ, μου, Κρόνου νιέ, Κύριε πάντων ὄντων,
θεὲ θεῶν καὶ βασιλεῦ πάντων βασιλευόντων

(παράφρ. Θ 47-48)

Ἡ διαπίστωση τοῦ γενικωτέρου τρόπου τῆς μεταφραστικῆς ἐργασίας τοῦ Γ. Ρουσιάδη δὲν ἀφίνει πολλὰ περιθώρια σὲ ἀναζητήσιμες μερικωτέρων στοιχείων. Πρέπει ὥστόσο νὰ παρατηρηθοῦν τὰ ἑξῆς:

Ἄομοι στίχοι στὸν Ὅμηρο ἀποδίδονται διαφορετικὰ στὴν «παράφραση». Π.χ.:

Αὐτίκα δ' ἐξ ὀχέων σὺν τεύχεσιν ἄλτα χαμᾶζε,
 πάλλων δ' ὀξέα δοῦρε κατὰ στρατὸν ὄψατο πάντη,
 ὀτρύνων μαχέσασθαι, ἔγειρε δὲ φύλοπιν αἰνήν.
 Οἱ δ' ἐλελίχθησαν καὶ ἐναντίοι ἔσταν Ἀχαιῶν

(E 494-497 ~ Z 103-106).

Ἐκ τῆς ἀμάξης ἐπὶ γῆν πῆδησεν ὀπλισμένος·
 κινῶν δὲ δόρυ τὸ δξὺ πρὸς τὸν στρατὸν του τρέχει
 καὶ τάξεις τὰς τρωαδικὰς ἀπάσας διατρέχει
 παρακινῶν τοὺς κ' ἐμφυχῶν γὰ μάχονται γενναίως
 καὶ οὕτω μάχην φοβεράν διήγειρεν εὐθέως

(παράφρ. E 818-822).

Ἐκ τῆς ἀμάξης ἐπὶ γῆν πηδᾷ ἐξοπλισμένος
 κινῶν δὲ δόρυ τὸ δξὺ, ἀπανταχοῦ ταχύνων
 κ' εἰς μάχην τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἅπαντα παροτρύνων
 πόλεμον ἤγειρε σκληρόν...

(παράφρ. Z 170-173).

Λεκτικά σχήματα καὶ λογοπαίγνια—στοιχεῖα ποὺ καὶ ἀπὸ τὴν φύσι
 τοὺς δύσκολα ἀποδίδονται ἀπὸ γλώσσα σὲ γλώσσα ἢ γλωσσικὸ ἰδίωμα—
 ἐδῶ ἢ παραλείπονται ἢ χάνουν ὅλη τὴν βαρύτητά τοὺς. Π.χ.:

Ἡμῖν μὲν τόδ' ἔφηνε τέρας μέγα μητίετα Ζεύς,
 ὄψιμον ὄψι τε λέστον, ὄον κλέος ὄσ' ποτ' ὀλεῖται.

(B 324-325).

Ζεὺς ὁ βουλητικὸς θεός, ὃ ἅπασα τελεῖται
 βουλή κ' οὐδέποτε αὐτοῦ ἡ δόξα ἀπολεῖται,
 τῇ εὐδοκίᾳ τῇ σοφῇ αὐτοῦ ὅς τὸ φῶς ἡμέρας
 τὸ μέγα τοῦτο καὶ φρικτὸν ἀπέπεμφέ μοι τέρας

(παράφρ. B 645-648).

Φράζεο, Τυδείδη, καὶ χάζεο, μηδὲ θεοῖσιν
 ἴσ' ἔθελε φρονέειν...

(E 440-441).

Σκέπτου καλῶς ὅ,τι ποιεῖς πρῶτον νιὲ Τυδέως,
 διαλογίζου αὐτὸ πρὶν καὶ ὑποχώρ' εὐθέως.

(παράφρ. E 725-726).

Δ ὕ ν' Ἄ ι δ ο ς κινέην.....

(E 845)

Τοῦ Πλούτωνος θέτει εὐθὺς τὴν περικεφαλαίαν

(παράφρ. E 1434).

Τὸ ἴδιο, φυσικά, μπορεῖ νὰ λεχθῆ καὶ γιὰ τὴν ἀπόδοσι τῶν λεγομένων ἐκφραστικῶν ὀνομάτων. Π.χ.:

Ξάνθε τε καὶ σύ, Πόδαργε καὶ Αἴθων Λάμπε τε διε

(Θ 185).

Ἔ Ω Ξάνθε, Πόδαργε καὶ σὺ Αἴθων καὶ Λάμπε θεῖε

(παράφρ. Θ 315).

καὶ τῶν ἐτυμολογικῶν ὑπαινιγμῶν τοῦ Ὅμηρου. Π.χ.

.....Τ υ χ ί ο ς κάμε τεύχων

(H 220)

.....Τυχίος.....

.....πεποιημένην

εἶχ'.....

(παράφρ. H 366-368).

Ἦ τ ο ι ὁ κὰπ πεδίον τὸ Ἄ λ ἦ ι ο ν οἶος ἄ λ ἄ τ ο

(Z 201).

Εἰς τὸ Ἀλήϊον ἐλθὼν πεδίον πάντη μόνος

ἴπλανᾶτο τότε.....

(παράφρ. Z 337-338).

Ἐπιγραμματικὲς ἐκφράσεις ἀποδίδονται ἀναλυτικὰ καὶ ἀτονοῦν. Π.χ.:

Ὀὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.....

(B 204).

Ποτὲ δὲν γίνεται καλόν, μᾶλλον δὲ δυστυχία,

ὅσπον τὸ πλῆθος διοικεῖ κ' εἶναι πολυαρχία.

(παράφρ. B 397-398).

Τὰ κύρια ὀνόματα δὲν μετασχηματίζονται, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀποδίδονται στὰ νεοελληνικά τὰ λατρευτικά ἐπίθετα. Π.χ.:

Τριτογένεια (Θ 39). ~ Ἰθηνᾶ *Τριτογενὲς* (παράφρ. Θ, 61).

Σμινθεῦ (A 39). ~ *Σμινθεῦ* (παράφρ. A 69).

Οί παρομοιώσεις—ἔνα ἀπὸ τὰ ποιητικώτερα στοιχεῖα τοῦ ὁμηρικοῦ ἔπους—μετατρέπονται στὴν «παράφρασι» τοῦ Γ. Ρουσιάδη σὲ πλαδαρὲς συγκρίσεις. Π.χ.:

᾽Ως δ' ὅτ' ἀπὸ σκοπιῆς εἶδεν νέφος αἰπόλος ἀνήρ
 ἐρχόμενον κατὰ πόντον ὑπὸ Ζεφύροιο ἰωῆς·
 τῷ δὲ τ' ἀνευθεν εὐντι μελάντερον ἤντε πίσσα
 φαίνεται' ἰὸν κατὰ πόντον, ἄγει δέ τε λαίλαπα πολλήν·
 ῥίγησέν τε ἰδὼν ὑπὸ τε σπέος ἤλασε μῆλα·
 τοῖα ἄμ' Αἰάντεσσι διοτρεφέων αἰζήων
 δήιον ἐς πόλεμον πυκνὰ κίνοντο φάλαγγες
 κνάεαι, σάκεσίν τε καὶ ἔγχεσι πεφρικυῖαι.

(Δ 275-282).

Καὶ καθὼς ὅταν τις ποιμὴν ποτὲ ἐφησυχάζῃ
 ἐφ' ὕψηλοῦ τόπου τινὸς κ' ἴδῃ νὰ πλησιάζῃ
 ἐπὶ τὴν θάλασσαν μ' ὄρμην νέφος πεπυκνωμένον
 ἀπὸ Ζεφύρον τὰς σφοδρὰς πνοὰς ὃν φουσκωμένον
 κ' ἐν ὄσ' ἀπέχει μὲν μακρὰν χροιάν μελανωτέραν
 τῆς πίσσας φέρει καὶ νυκτὸς θέαν σκοτεινότεραν,
 ὡς δ' ἐπὶ θάλασσαν ἔλθῃ μετὰ βροχῆς ραγδαίας
 ἀνεμοστρόβιλον ποιεῖ μὲ συντροφὰς βιαίας,
 φόβῳ εὐθὺς κατασχεθεὶς τὰς αἴγας νὰ συνάξῃ
 κ' εἰς κανὲν σπήλαιον αὐτὰς σπεύδει διὰ ν' εἰσάξῃ,
 τοιοῦτοτρόπως μελαναὶ καὶ αἱ πεπυκνωμέναι
 φαίνοντο φάλαγγες αὐτῶν οὔσαι συντεθειμέναι
 ἐκ νέων ἰσχυρῶν ἀνδρῶν, ὄντων κεκυκλωμένων
 μὲ τὰς ἀσπίδας καὶ μ' αἰχμὰς δορῶτων πεφραγμένων,
 οἵτινες μ' ἐνθουσιασμὸν πάντες ἠκολοθηοῦσαν
 τοὺς Αἴαντας καὶ πρὸς σκληρὰν μάχην ἐπροχωροῦσαν.

(παράφρ. Δ 483-498).

Ὅσο γιὰ τὸ χρησιμοποιοῦμενο λεξιλόγιο, εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ Γ. Ρουσιάδης, μὲ τοὺς ἀλλεπαλλήλους ἀρχαῖσμούς, οὔτε πλησιάζει κἀν στὴν πρόθεσί του νὰ καταστήσῃ τὸν Ὅμηρο προσιτό, μὲ τὴν «παράφρασί» του οὐχὶ διὰ τοὺς σοφοὺς καὶ πεπαιδευμένους, οἵτινες δὲν ἔχουσι χρεῖαν αὐτῆς, ἀλλὰ δι' ἐκείνους μόνον εἰς τῶν ὁποίων τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ Ὅμηρος εἶναι πάντῃ νεκρὸς καὶ δι' ἐκείνους τῶν νέων οἵτινες ἀρχίζουσι ν' ἀναγινώσκωσι τὰς ποιήσεις τοῦ Ὀμήρου¹.

1. Ὀμήρου Ἰλιάς παραφρασθεῖσα [...] παρὰ Γ. Ρουσιάδου [...] Τμ. Α', Ἐν Βιέννῃ 1817, σ. ξ'.

Ἔτσι ὁ ἴδιος ὁ μεταφραστὴς ἀναγκάζεται κάποτε νὰ ἐπεξηγήῃ, σὲ ὑποσημειώσεις, λέξεις ὁμηρικὲς ποὺ ἐπαναλαμβάνονται στὸ νεοελληνικὸ τοῦ κείμενου ἢ ἀποδίδονται μὲ ἄλλες, ἐξ ἴσου ὁμως ἄγνωστες. Κι ἡ ἐπεξήγησις αὐτὴ ἐνδιαφέρει ἴσως ἀπὸ γλωσσολογιαφικὴ ἄποψι, ἀλλὰ ἀποδεικνύει καὶ τὴν ἀδυναμία τοῦ Γ. Ρουσιάδη στὴν ζωντανὴ ἀνάπλασι τοῦ ἀρχαίου κειμένου.

Σημειῶνω χαρακτηριστικὰ παραδείγματα¹:

ἄποινα (A95) ~ *ἄποινα* (παράφρ. Α, 175).

*Τὰ πρὸς λῆτρωσιν τῶν αἰχμαλώτων διδόμενα χρήματα
ἢ ξεσκαβιάτια*

παρὰ πρυμνήσια νηὸς (A 476) ~ *στοὺς κάλωνασι πλησίον*
(παράφρ. Α, 847)

Γούμενας κοινῶς

στείρη (A 483) ~ *ὑπὸ τῆς τρόπιδος* (παράφρ. Α, 860)
*τὸ χοιρὸν ξύλον [...] καρβοροραχίτης παρὰ τῶν ναύτων
κοινῶς καλούμενον*

πρηγέες (B 418) ~ *πρηγεῖς* (παράφρ. Β, 418)
προύμντα

ἐπισφυροῖς (Γ 331) ~ *μὲ πόρπας* (παράφρ. Γ, 584)
θηλυκωτήρια, κόφες ἢ καὶ φιούμπας, ἰταλιστὶ

τιμῆν (Γ 459) ~ *ἀντέκτησιν* (παράφρ. Γ, 807)
Κοντρομπουτζιόνην (καὶ στὴν σ. 52-53 «τὸ πρόστιμον
τοῦ πολέμου *contribution*»)

σφυρὰ (Δ 147) ~ *σφυρὰ* (παράφρ. Δ, 254)
οἱ ἀστράγαλοι καὶ κοινῶς Κότζια

ἦρις (Z 94) ~ *ἐνιαυσίων* (παράφρ. Ζ, 154)
χροινάριων

κατ' ἀγνιάς (Z 391) ~ *εἰς τὰς ἀγνιάς* (παράφρ. Ζ, 676)
δρόμους ἢ τουρκιστὶ σοκάκια, κατὰ τὴν νῦν συνήθειαν

ἦλακάτην (Z 491) ~ *ἦλακάτην* (παράφρ. Ζ, 847)
τὴν Ρόκαν, κατὰ κοινὴν συνήθειαν

1. Ἀμέσως μετὰ τὸ παράδειγμα ἐπαναλήψεως ἢ ἀποδόσεως τῶν ὁμηρικῶν λέξεων κατὰ τρόπο ἀρχαῖζοντα ἀκολουθοῦν (μὲ μικρότερα τυπογραφικὰ στοιχεῖα) οἱ σχετικὲς ἐπεξηγήσεις τοῦ Γ. Ρουσιάδη.

Όταν ἐξεδόθη ἡ «παράφρασις» τοῦ Γ. Ρουσιάδη, ἐπεκρίθη δριμύτατα στὸν «Λόγιος Ἑρμῆς». Σὲ κριτικὴ πού δημοσιεύθηκε (ἀπὸ τὸν Π. Μ. ἐκ Κωνσταντινουπόλεως)¹ παραλληλίζεται ἡ ἐργασία αὐτὴ μὲ τὸν Νέο Ἑρωτόκριτο² τοῦ Δ. Φωτεινοῦ³, ἀπὸ τὸν ὁποῖο φαίνεται χειροτέρα, καὶ μὲ τὴν Κρίσι τοῦ Πάριδος⁴ τοῦ Δ. Γουζέλη⁵, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι ἀηδεστέρα, ἀναλύονται γιὰ ἀποδείξει τῆς ἀποτυχίας τοῦ μεταφραστοῦ οἱ πρῶτοι στίχοι ἀπὸ τὸ Α τῆς «Ἰλιάδος» καὶ διατυπώνονται ἀπόψεις γιὰ τὴν γενικώτερα ἀδυναμία τοῦ Παραφραστοῦ νὰ ἀποδώσῃ τὸ ὁμηρικὸ ἔπος: *Πόση ἀτυχία. Ἄνθρωπος ὅστις ἔκαμε καὶ ἐξέδωκε | τοιούτους στίχους εἶναι δυνατόν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι αὐτὸς ἠσθάνθη τὰς χάριτας τοῦ πρωτοτύπου; [...]. Ἄν ὁ Ρουσιάδης ἠσθάνετο τί εἶναι ἡ Ἰλιάς, ἔπρεπε, ὅταν πρῶτην φορὰν τοῦ κατέβη τῆς παραφράσεως ἡ ἰδέα, νὰ στοχασθῆ ὅτι ἀπατάται ἀπὸ τὸν δαίμονα τῆς φιλανθρωπίας. Προβάλλον τινὲς ὅτι ἡ παράφρασις αὐτὴ οὔσα ἀκριβεστάτη ἠμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ τοὺς σπουδάζοντας τὸ πρωτότυπον τῆς Ἰλιάδος· ἀλλὰ τίς θέλει ἐλπίζει ἀκριβείαν συλλογιζόμενος τοῦ ὁμοιοκαταλήκτου τὴν ἀδιάκοπον μάχην; Ἐπειτα, ἂν ἡ ἀκριβεία γυμνῆ ἀρκοῦσε νὰ καθιστᾷ τὰς παραφράσεις ἀξίας τοῦ κοινοῦ, ἔπρεπε νὰ τυπώνωνται οἱ εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος μετὰ πολλῆς μελέτης καὶ ἀκριβείας παραφραζόμενοι συγγραφεῖς καὶ οἱ σπουδάζοντες τὸν Ὀμηρον, ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι δὲν τὸν σπουδάζουν εἰς τὸ σχολεῖον ὡς μάθημα, στοχάζομαι ὅτι θέλον προτιμῆσει σχολία ἀπὸ τοὺς ἀηδεῖς⁶ στίχους τοῦ Ρουσιάδου. Ἀπόρησαν μερικοὶ διατὶ δὲν ἔκαμε πεζὴν τὴν παράφρασιν, ἀφοῦ εἶδεν ὅτι δὲν ἐπιτυγχάνει εἰς τὴν στιχογυγίαν. Ἀλλὰ τὸ εἶδεν ἄραγε;⁷*

Στὴν κριτικὴ αὐτὴ ἀπήντησαν ἀμέσως, ἀπὸ τὶς στήλες τῆς «Καλλιό-

1. Π. Μ., Ἐπιστολὴ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, «Λόγιος Ἑρμῆς» 1819, σ. 92-98.

2. Νέος Ἑρωτόκριτος, παρὰ Διονυσίου Φωτεινοῦ. Τόμ. Α'-Β'. Ἐν Βιέννῃ 1818.

3. Γιὰ τὸν Δ. Φωτεινὸ καὶ τὸ ἔργο του ἰδ. Γ λ. Π ρ ω τ ο π α π ᾶ - Μ π ο υ μ π ο υ λ ῖ δ ο υ, Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, δ.π., σ. ια'-ιβ', 295-296 (ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία).

4. Ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος, Ποίημα Μυθολογικόν, Ἑρωτικόν καὶ Ἡθικόν Ἀημητρίου Γουζέλη τοῦ ἐκ Ζακύνθου. Ἐκδόσις πρώτη [...] Ἐν Τεργέστῃ 1817.

5. Γιὰ τὸν Δ. Γουζέλη καὶ τὸ ἔργο του ἰδ. Γ λ. Π ρ ω τ ο π α π ᾶ - Μ π ο υ μ π ο υ λ ῖ δ ο υ, Τὸ θέατρον ἐν Ζακύνθῳ ἀπὸ τοῦ ΙΖ' μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότων κειμένων, Ἀθήναι 1958, σ. 85-89 (ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία).

6. Καὶ ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Ν. Β. Τ ω μ ᾶ δ ᾶ κ η (Ὁ Σολωμὸς καὶ οἱ Ἄρραϊοι, Ἀθήναι 1943, σ. 26) ἡ μετάφρασις τοῦ Γ. Ρουσιάδη χαρακτηρίζεται «ἀηδὴς καὶ ἐκτεταμένη».

7. Ἰδ. καὶ τὸ σχετικὸ δημοσίευμα τοῦ Ν. Ι., «Λόγιος Ἑρμῆς» 1820, σ. 114-120, ὅπου —κοντὰ σὲ ἄλλες ἀξιοπρόσεκτες παρατηρήσεις, ἰδίως γιὰ τὸν τρόπο τῆς μεταφράσεως ἔργων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος ἢ τῆς εὐρωπαϊκῆς λογοτεχνίας—ἀναγνωρίζεται ὅτι ὁ κῆρ Ρουσιάδης εἶτε ἀπὸ ζῆλον φιλολογικὸν κινηθεὶς εἰς τοιοῦτον ἔνδοξον ἀγῶνα εἶτε ἀπὸ ἄλλην τινὰ αἰτίαν, ἀγνοστον μὲν εἰς ἐμὲ, γνωστοὴν δὲ εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς φίλους του, εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι ἐμελλε νὰ εἰδοκιμήσῃ. ἂν εἶχεν ἐκ φύσεως καὶ ποιητικὰς ἀρετὰς (σ. 118).

πης», πρώτα ὁ *I. A.*¹ με γενικές παρατηρήσεις χαρακτηρίζοντας τὸν συγγραφέα τῆς ἐπικρίσεως *ἄκριτον κριτικὸν πού πρῶτον[...]* δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι «Ἕλληρ[...], ἀλλὰ νόθος τις καὶ μισέλληρ. Δεύτερον πρέπει νὰ τρέξη ἄσπονδον φατριαστικὸν μῖσος [...] ἐξαιρέτως κατὰ τοῦ Ρουσιάδου [...]». Τρίτον ὅτι εἶναι ἓνας τῶν *μανιωδεστάτων φατριαστῶν* καὶ κατόπιν ὁ *Σ. Α. I.*, με ἔκτενές μελέτημα².

Στὸ τελευταῖο, πού διακρίνεται γιὰ τὴν ἐμπάθεια καὶ τὸν ὕβριστικὸ τόνο³, γίνεται προσπάθεια νὰ δικαιολογηθῇ ὁ πλατυασμὸς στὸν λόγο τοῦ *Γ. Ρουσιάδη* με τὴν διάκρισι *παραφράσεως* καὶ *μεταφράσεως*⁴ καὶ προβάλλονται ὡς στοιχεῖα, πού καθιστοῦν τὴν ἐργασία τοῦ Κοζανίτη λογιῶν *ἀξιοτίμητον καὶ ἀξιούστατον* εἰς τὴν *παιδευομένην ἑλληνικὴν νεολαίαν*: *ὅτι [ὁ «Παραφραστής»] πανταχοῦ διατηρεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ Ποιητοῦ*· ὅτι *πολλότατα σημειώματα ὑποσυνάπτει χρησιμεύοντα μεγάλως εἰς τὸ πραγματικὸν μέρος τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως*· ὅτι *οἱ στίχοι του εἶναι εὐτονοὶ καὶ ἐπιμελῶς ἐξεργασμένοι*.

Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς δὲν μποροῦν βέβαια νὰ καλύψουν τὰ σφάλματα καὶ τὶς ἀδυναμίες τῆς «Παραφράσεως»⁵, τὴν ὁποία—ὅπως παραδίδεται ἀπὸ τὸν *Μ. Γεδεών*⁶—κάποιος σύγχρονος τοῦ *Γ. Ρουσιάδη* ἀνώνυμος στιχουργὸς ἐχαρακτήρησε με τὸ ἐπόμενο πνευματώδες, ὅσο καὶ δηκτικώτατο, δίστιχο:

*Τὸν Ὅμηρον τυφλὸν ἰδὸν ἠρώτησεν ὁ Ἄδης·
«Καὶ ποῖος σὲ ἐτόφλωσεν;»*

— Ὁ *Γ. Ρουσιάδης*.⁷

1. *I. A.*, 'Ἐπιστολή, «Καλλιόπη», Α', 1819, σ. 57-58.

2. *Σ. Α. I.*, 'Ἐπικρίσεις εἰς τὴν κατὰ τῆς παραφράσεως τοῦ Ρουσιάδου γενομένην κρίσιν, «Καλλιόπη», Α' (1819) 67-70.

3. Πρβλ.: *Τί νὰ σοὶ εἰπῶ, φίλε; Εἶσαι πάντῃ ἀγράμματος, ἄθλιε* (σ. 68). *Ἡ κριτικὴ τοῦ ἀθλίου καὶ ἀμαθοῦς τούτου κριτικοῦ*.... (σ. 68).

4. Ἰδ. καὶ π.π., σ. 248.

5. Πρέπει ὥστόσο νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ὁ τόνος τῶν κρίσεων καὶ ἐπικρίσεων δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν ἀντίθεσι τοῦ *Γ. Ρουσιάδη* με τὸν κύκλο τοῦ Ἄδ. Κοραῖ, στὸν ὁποῖο κάποτε ἀναφέρεται με ὀξυτάτους ὑπαινιγμοὺς (πρβλ. «Ὅμηρον Ἰλιάς παραφρασεῖσα[...] παρά *Γ. Ρουσιάδου* [...]). *Τμ. Δ'*. Ἐν Βιέννῃ 1817 σ. 9, 221-222), ὅπως καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἰδεολογικὴ ἀτμόσφαιρα γενικώτερα, μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία προέββαλιν τὶς ἀπόψεις τοὺς οἱ ἐκδότες τῶν περ. «Λόγιος Ἑρμῆς» καὶ «Καλλιόπη» (πρβλ. καὶ *Γ. Α α ί ο υ*, Ὁ ἐλληρικὸς τύπος τῆς Βιέννης ἀπὸ τοῦ 1784 μέχρι τοῦ 1821, Ἄθηναι 1961, σ. 92-94, 119-126).

6. *Μ. Γ ε δ ε ὄ ν*, Ἀποσημειώματα Χρονογράφου: 1800-1913, Ἐν Ἀθήναις 1932, σ. 9.

7. Στὸ δίστιχο αὐτὸ καὶ μόνο περιορίζονται γιὰ νὰ χαρακτηρίσουν τὴν «παράφρασι» τῆς «Ἰλιάδος» τοῦ *Γ. Ρουσιάδη* ὁ *Κ. Δ η μ α ρ ἄ ς* (Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, Γ' ἐκδοσις, [Ἀθῆναι] 1964, σ. 179), ὁ *Β. Κ η ὄ ς* (L'Histoire de la littérature néogrecque, Stockholm [1962], σ. 614), πού ἀντιγράφει ἐδῶ τὸν Δημαρᾶ, κατὰ προγενεστέρα ἔκ-

Ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν συστηματικὴ μελέτη τῆς «Παραφράσεως» τοῦ Γ. Ρουσιάδη (πὺ θεώρησα χρήσιμο νὰ γίνῃ, ὥστε ὑπεύθυνα πλέον νὰ διατυπωθῇ ἡ τελικὴ κρίσις γι' αὐτὴν), ἡ ἐργασία τοῦ Κοζανίτη λογίου δὲν εἶναι ἀπὸ λογοτεχνικὴ ἄποψι ἐπιτυχής. Κινεῖ ὥστόσο ὡς προδρομικὴ προσπάθεια τὸ γραμματολογικὸ ἐνδιαφέρον.

ΦΑΙΔΩΝ Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΗΣ

δοσι τῆς «Ἱστορίας...» του, καὶ ὁ Κ. Μητσάκης (Ὁ Ὅμηρος στὴ νέα ἑλληνικὴ λογοτεχνία, ὁ.π., σ. 23), πὺ παραπέμπει στὸν Δημαρᾶ.

S U M M A R Y

Phaedon K. Bouboulidis, *Literary Miscellany*.

In the first part the already published or known poems of Michael Perdikaris (1766-1828) are noted, and three verse works (from manuscripts found in the Library of Kozani, the State Archives, and the National Library) appropriately annotated (and with the relevant bibliography) are published.

In the second part a «paraphrase» of Homer's «Iliad» by G. Rousiadis (1783-1854), which appeared in 1817-19, and its influence are systematically examined. A general opinion about the publication of this work is included and a bibliography follows.